ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԹԻՒ 5—9 ՄԱՅԻՍ—ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՀԲ. ՏԱՐԻ 1958

ԵՒՍԵԲԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՄԵՍԱՑԻՈՅ ՃԱՌՔ

Թ.

ՃԱՌ ՍԵԲԵՐԻԱՆՈՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՎԱՄՆ ՀԱԻԱՏՈՑ։

1. Երանելի աւետարանիչն Յովհաննէս, վառեալ Հոգւովն սըրբով, ճառէր ի սկզբան աւետարանին. «Ի սկզբանէ էր բանն. եւ բանն էր առ Աստուած. եւ Աստուած էր բանն»։ Զէրն, զէրն, առ չէրն. եւ զԱստուածն առ աստուած, առ չաստուածան։ Զի իբրեւ որոմամբ առ հասարակ բեկեալ զսիրտս Հրէից եւ հեթանոսաց եւ հերձուածողաց. ըստ այնմ, զոր երանելին Դաւիթ ասէ, եթէ «Ի սասեկ քումմէ վախիցեն եւ ի ձայնէ որոտալոյ քումմէ սարսիցեն»։

2. «Ի սկզբանէ էր, ասէ, բանն եւ բանն էր առ Աստուած. եւ Աստուած էր բանն»։ Քանզի բանի ծնունդ առանց չարչարանաց է, վասն այնորիկ «բան» կոչէ զԱստուածոյ ծնունդն, զի ի քոյոց որ ինչ քան զքեզ ի վեր է ուսանիցիս։ Եւ զոր աւրինակ միտք առանց չարչարանաց ծնանին զբանն, ոչ հասանին, ոչ ծորին եւ այլ ինչ մարմնաւոր պատճառ կրեն. նոյնպէս անչարչարական է Աստուածոյ ծնունդն, անճառ, անհաս եւ անհատ, անքակ եւ անբաժին։

3. Եւ թէպէտ հերձուածողք քակեն, հասանեն իւրեանց կեղծաւոր չարաւքն, այլ աստուածասէրք անհատ եւ անբաժանական իմանան երկիւղածութեամբ։ Եւ վասն այնորիկ հրաժարեաց ի սկզբանն ճառել, եթէ ի սկզբանէ էր Որդի, զի մի Որդին անուն չարչարանաց ինչ պատճառանս կարծեցուցանիցէ. այլ ասէ «Ի սկզբանէ էր բանն». զի անչարչարական ընծայեցուսցէ զպատման անճառ ծննդեան։ 124ա

4. Եւ զի մի բան՝ բան ինչ խառնարճակական, չանճնական

Բ. 123ա—140ա։
2 Բ սկիզբն փոխ. ի սկզբանէ։
3 Յովհ. Ա 1։
4 պայպէա առ չէրն։
7 Սաղմ. ճԳ. 7։
10 Բ քոյոց։
17 Բ անբաժանելի։
18 Բ անունն վերջին ն ջնջակէտով։
21 Բ ծնրնգեանն։
22 Իմիմտ. ճառ Ա § 17 «Եւ բան ոչ եթէ խառնարճակ իրրեւ գծայն ինչ ի չրթանց արձակեալ»։

© National Library of Armenia

կարծիցես, ասէ· «Աստուած էր բանն». զի ի «բանն» կոչելոյ զանչարչարական ծնունդն խմացիս. եւ «յԱստուածն» ասելոյ՝ զպատիւն Աստուծոյ առ Աստուած: Իսկ հանեալ ի գլուխ զճառն ծնընդեանն, յարեալ ի նոյն պատմէ եւ զկարող զաւրութիւնն արարչութեանն. «Ամենայն ինչ, ասէ, նովաւ եղեւ». ամենայն ինչ որ եղենն նովաւ եղեն». ոչ որպէս հերձուածողքն ամպարշտեն, թէ ոչ Հոգին, որ փառացն եւ նորին էութեանն է ինքնակից, ասելովն, ասեն, թէ «Ամենայն ինչ նովաւ եղեւ» եւ զՀոգին բնաւ ի ներքս փակեաց:

5· Աստուցուք թէ յետ ասելոյն, թէ «ամենայն ինչ նովաւ եղեւ», ասէ թէ «առանց նորա եղեւ (եւ) ոչ ինչ որ ինչ եղեւ»: Եւ յայսմանէ յայտ է, եթէ որք եղենն նովաւ եղեն եւ ոչ անարար սուրբ Հոգւոյն բնութիւն վակեալ արգելուցու ընդ արարածսն, այնու թէ «ամենայն ինչ նովաւ եղեւ»:

6· Եւ եթէ յանդգնեալք յամառիցին ի նմին բանի առ ի նուազութիւն անհասական Հոգւոյն բնութեան «ամենայն ինչ» ասելովն. ասացուք, թէ յորժամ լսես ի Տեառնէն ասել, թէ «ամենեքին որ յառաջ քան զիս եկին, գողք էին եւ աւազակք», զմովսէս աւազա՞կ համարիցիս* եւ զմարգարէսն գո՞ղս. քանզի ասէ թէ «ամենեքեան որ քան զիս յառաջ եկին գողք էին եւ աւազակք». եւ ո՞չ իմանաս եթէ միաք բանին որոշեն, վասն է՞ր եւ վասն որո՞յ իրիք ճառիցէ: Եւ անդ վասն արարածոց է ճառն, եթէ ամենայն ինչ յեղելոցս նովաւ եղեն:

7· Ոչ Հոգւոյն էութիւնն, որ այնպէս ճանաչէ զՀաւր, որպէս մարդոյ ոգի որ ինչ ի մարդն կայցէ· ըստ այնմ զոր երանելի առաքեալն ասէ, եթէ «ոչ ոք գիտէ զմարդոյն, եթէ ոչ հոգին որ ի նմա է»: Եւ արդ եթէ իմ հոգիս աւտար իցէ յիմէ բնութենէ, ապա եւ Աստուծոյ Հոգին աւտար իցէ յԱստուծոյ բնութենէն: «Հոգին, ասէ, զամենայն ինչ քննէ եւ զխորս Աստուծոյ»: Այլ հերձուածողն «զքննել» լսէ եւ զմիտս բանին նենգեալ՝ այլուր տանի. զի եթէ գիտէր, ասէ, Հոգին որ ինչ յԱստուած է, եւ քննէ՞ր. ոչ, քանզի վկա՛յ է անգիտութեանն քննել:

8· Աստուցուք, զի եթէ քննել սուրբ Հոգւոյն զխորս Աստուծոյ, անգիտութեան ինչ պատճառք իցեն, ապա եւ զքննելն Աստուծոյ գիտիցն մարդկան անգիտութիւն համարիցին: Եւ արդ լուր

23 ի (բանն) չիմ Բ:
24 յա(աստ)ծն ի լուս. ա(աստա)ծ:
25 Բ հանել:
27 Ցովհ. Բ. 3:
33 Ցովհ. Ա. 4:
40 Ցովհ. Ժ 8:
41 Բ կին:
43 Ցովհ. Ժ 8:
48, 65 Ա. կորն. Բ. 11:
52 Ա. կորն. Բ. 10:

ՀՀ ԿԱՌ. ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ZUM
Ա. ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ
1442-Ֆ

Պաւղոսի, զի զոր աւրինակ որպէս զՀոգւոյն Աստուծոյ ճառեա՛լ, ասէ «Հոգին զամենայն ինչ քննէ եւ զխորս Աստուծոյ»: Նոյնպէս եւ զԱստուծոյ ճարտարարանեալ, «որ քննէ, ասէ, զսիրտս, գիտէ զինչ են խորհուրդք հոգւոյն»: Եւ արդ եթէ Աստուած անգիտութեամբ քննիցէ, ապա եւ Հոգին զոր ոչ գիտէ՝ քննէ: Այլ զի ուսցիս *, եթէ քննելն ոչ եթէ չգիտել է, այլ գիտել, ածեալ զնովիմբ 26՝՝՝ յայտ առնէ յաջորդսն, թէ սոյնպէս եւ «զԱստուծոյ ոչ ոք գիտէ, բայց միայն Հոգին Աստուծոյ». եւ ամենագէտ յայտ առնէ զՀոգին եւ ոչ անգէտ կամ չգիտու:

9· Եւ այսուհետեւ մի՛ յանդգնիցիս բաժանել զանբաժանական բնութիւնն. եւ մի քակել զանքակն պատիւ, այլ ծանի՛ր զաւրութիւնն: Զի որով իւիք Հայրն կոչի եւ նովին Որդի. նովին եւ Հոգին: Ասէ Մի յածինն յաւետարանի ցԿայիափա, թէ «յորժամ տեսանիցէք զՈրդի մարդոյ զի նստի ընդ աջմէ զաւրութեանն». եւ յայտ արար թէ աստ զՀայր կոչեաց «զաւրութիւն»:

10· Զաւրութիւն է եւ Որդի· Քրիստոս ասէ· «Աստուծոյ է զաւրութիւն». եւ «Աստուծոյ խմաստութիւն»: Զաւրութիւն է եւ սուրբ Հոգին. ասէ Տէրն ցաշակերտսն· «կացէք, մնացէք յերուսաղէմ մինչեւ զգեցջիք զաւրութիւն ի բարձանց»: Տեսանե՞ս զերեքանձնական զաւրութիւնն: Պինդ ունել զհաւատսն անչարժ· չբաժանել զիրաւս անճառս, այլ ի միտ առնուլ զդաւինս մկրտութեանն: Լուսոյ հայելի լուսազգածն մանկունս տեսանել, զնորածագիկս հացն որդիս ծաղկեալ նորածագիկս, մեծաւ քահանայապետին:

11· Տես զորդիսն լուսոյ եւ զորդիսն աւնջեան, քանզի պարտ եւ պատշաճ էր լուսաւորելոցն յաւազանէ, ծնելոցն ի վերսէն մկրտու* թենէ, ընթանալ հանել յամենայն աչխարհ առ նորածնունդս, ասել նոցա եւ մեզ առ հասարակ առաքելական գնդաւքն զմարգարէական բարբառս, եթէ «ամբարձ զաչս քո եւ տես ժողովեալ զմանկունս քո»: «կենդանի եմ ես, ասէ Տէր, զի զամենեսին զնոսա զգեցջիր իբրեւ զարդ հարսին»:

12· Եկեալ հասեալ այսուր եւ փառաւորեալն ի մարգարէս Եսայի առ բազմութիւն լուսաւորելոցս, առ ծնեալս ի սուրբ Հոգւոյն վերսէն, առ յանկարծակի ի միում ժամու նորոգեալս, որ յերկրաւորս հասատատութենէ յերկնաւոր կերպարանս փոխեցան, ասիցէ զարմանալով· «Ո՞վ եղես կամ ո՞ լուաւ զայսպիսի սքան-

60 Բ ճարտարարանել:
60 Հռոմ. Ը. 27:
70 Բ ցկախափայ:
71 Մատթ. ԺԴ 62:
73 Մատթ. Զ. 13:
74 Ղուկ. ԺԱ. 49: 76 Ղուկ. ԻԴ. 49:
78 Բ առուլ:
79 Բ հանլի:
85 Ես. Կ 4:
87 Ես. ԽԹ. 18:
89 Բ եսաի:
90 Բ վերըսաին: չիմ ի (միում):

© National Library of Armenia

չելիս, եթէ ծնաւ երկիր զմանկունս իւր ի միում աւուր, եւ ծնաւ միանգամայն զազգ մի ողջ»:

13. *Վաղվաղակի եւ վտիտ է նորոգական ծնունդ Հոգւոյն. անդէն իբրեւ կամի վաղվաղակի, իսկ եւ իսկ ծնանի միանգամայն զմիւս ծնունդն: Վայելչը եւ որդւոցն լուսոյ ընդ ամենայն հրապարակս պար առեալ չըջել եւ երգել երգս այնմ, որ էջ յերկնից յերկիր հանել զերկրաւորս ի բարձունս: Քրիստոս էջ յերկնից· էջ ոչ հեռացեալ յերկնից· համբարձաւ յերկինս ոչ հեռացեալ յերկրէ: Ոչ յիջանելն յերկնից եթող զերկինս թափուր· եւ ոչ ի համբառնալն յերկրէ եթող թափուր զերկիր:*

14. *Վայելչը լուսաւորելոցն ի մկրտութենէ զլապտերս բանին Աստուծոյ չըջեցուցանել ընդ հրապարակս· չքշնամանէր խորհուրդն, չանարգէին նորակնքացն ճշմարտութեանն կերպարանք: Վայելչը աւրհնել ի հրապարակս· քանզի «լմաստութիւնն ի հրապարակս աւրհնի եւ ի մէջ ճանապարհաց համարձակութիւն րերէ· ի գլուխս պարսպաց քարոզի»: Սրբեացուք զաչս, զոր պոռնկութեանցն երգք աղտեղեցին, զարչեցուցին· աղաղակք անպարչութեանն եւ հնչիւնք որոց դիւացն կատարէին զարչաւանս: Եւ արդ սրբեալ պարկեշտացան ճառիւք լուսոյն եւ աւգք եւ երկիր եւ երկինք եւ ամենայն: Եւ զոր աւրինակ հեծեն երկինք եւ երկիր ի վերայ չարաց եւ ամպարչաց, նոյնպէս ուրախ լինին ընդ արարութիւնս որոց զուղղութիւնս ինչ կատարեացեն:*

15. *Ցորժամ մեզանչեն մարդիկ, ցասնուն երկինք, զժկամակ լինի երկիր· ըստ այնմ, զոր երանելի մարգարէն Երեմիա ասէ· «Ցիմարեցա՛ն երկինք, սարսա՛ց երկիր, զի երկուս չարիս արար ժողովուրդն»: Եւ յորժամ յաստուածպաշտութիւնն զառնայցեն, լուր մարգարէին զիա՛րդ խնդացուցանէ· «Ուրախ լիցին երկինք եւ ցնծասցէ երկիր· զոչեսցեն երկինք զարդարութիւն եւ լերինք զուրախութիւն, զի ողորմեցաւ Աստուած ժողովրդեան իւրում»:*

16. *Աստացէ եւ եկեղեցի այսչափ բազմութեամբ եւ ժողովուրդք պահակել *. Ես միայն յաուուկ ճնացեալ էի եւ առքա զաստի՞ ժողովեցան եւ եկին առ իս. ես անօրդի, ամուլ, այրի, զատա ինձ ո՞ ծնաւ: Աստացեն եւ մանկունք եկեղեցւոյ ցԱստուած, խոնեալք եւ նեղեալք զմարգարէականն բարբառ. «Նեղ եւ անձուկ է մեզ տեղիս· ընդարձակեա եւ արա բնակութեան*

94 Ես. կԶ. 8:
101 Բ իջանելն:
101 Բ ի լուս. թափուր զերկինս:
106 Բ աւրհնել:
108 Աստիք Ա. 20–21:
110 Բ կատարելին:
112 Բ չարեաց:
118 Երեմ. Բ. 12:
121 Ես ԽԹ. 13:
127 Ես ԽԹ. 20:
127 Բ արայ:

տեղի»: Մինչդեռ աստ էիք, հերձուածողաց էին. մինչ ճարակէր քաղցկեղն ի քաղաքիս, ուստէր, սպառէր զմանկունս եկեղեցւոյ: Զոր աւրինակ մարախ թանձրացեալ մածեալ ուտիցէ զպտուղ երկրի, նոյնպէս եղծագործ ուսիճ վարդապետութիւնն ուստէր զպտուղս ճշմարիտ վարդապետութեանն. այլ այժմ հեռացաւ, մերժեցաւ ուսիճն եղծագործ. եւ մարին զաղարեցին կենդանացուսիչն չնորհք, որ ծնան զայսչափ ժողովուրդս. եւ քաջալերէին, ցիչն չնորհք, որ ծնան զայսչափ ժողովուրդս. եւ քաջալերէին, թէ այժմ «հաստուցից ձեզ փոխանակ ամացն, զոր եկեր թրթուրն եւ մարախ եւ ջրեակն»:

17. *Զի՞ ի գործ մտեալ հակառակիս, հերձուածողք, ընդ Հրեայսն, թաքուցանել զփառս Միածնին. նոքա զյարութիւնն թաքուցին, որչափ եւ ինքեանք ձեռնհաս էին. եւ դու զաստուածութիւնն, որպէս կարծես: Այլ ո՛չ նոքա զճշմարտութիւնն կարացին խափանել, եւ ոչ դու զաստուածպաշտութիւնն: «Ծածկեցէք

21. Եւ արդ մի թշնամանել զմեծազաւրս պատիւն. եւ մի
ապաքա համարել զանառաւրեան չնորհս: Ի Հրէից եւ համբաւ, 131 ա
եթէ գժբեցաւ յարուեստիւնն. «աշակերտքն, ասէ, եկին եւ գողա-
ցան ի գիշերի»: Նոքա զմարմնաւորութիւն Որդւոյն ապանին. եւ
հերձուածողքն յաստուածութիւնն մտաբերեցին ձեռնամուխ լի-
նել: Ի նոսա մոլորութիւն թափառրեալ եւ ի հերձուածողս կո-
րուստ. եւ յեկեղեցւոյ փառաւորեալ քարոզի ճշմարտութիւնն:

22. Եւ ամին առակ աւրինակի պատմեմք եւ ի հնումն. զի զոր
աւրինակ ի նենգել եղբարցն Յովսեփու եւ վաճառեալ, առանն
Յակոբայ ի սուգ արամութեան էին, իրրեւ ի վերայ մեռելոյ. եւ
նա ողջ եւ կենդանի եւ թափառրեալ էր յեգիպտոս: Նոյնպէս եւ
այժմ առ ի ժողովրդենէն եւ ի հերձուածողացն մեռեալ է կենդա-
նին: Քանզի ջանան պատուածճառութիւնն խափանել, որք զհա-
ւատն բառնան եւ պնդելքրան ի մէջ բերեն: Այլ առ ի մէնջ կեն-
դանի եւ փառաւորեալ եւ արժանաւոր ամենայն երկրպագութեան:

23. Զաւրաւոր է բանն Աստուծոյ, յաղթող անպատրական
առաքելոյ վարդապետութիւնն: Այսր հասեալ Պաւղոսի ի դէպ
ժամանակի, լինելի ջատագով ճշմարտութեանն, պատերազմել
վասն հաւատոց. ասատեպէ ի հերձուածողն, եթէ ուստի՞ ու-
զան զԱրիստոսեղականն եւ զՊղատոնականն առ լաւս ունել
հատատել զյիմարական իմաստութիւնն: Ո՞ւր ընթերցարուք 132 ա
անծին եւ ծնեալ. թողէ՛ք զՀաւրն եւ զՈրդւոյ անուն, մերժեցէք
եւ զսուրբ Հոգւոյն պատիւ. եւ ի մարդկայատ բանից բարբառս
դանդաչէք: Բարւոք ասաց մարգարէն երեմիա, եթէ «կորեա՛ն
հաւատք ի բերանոց նոցա»:

24. Զի՞նչ ասաց Պետրոս եւ երանեցաւ. «Դո՛ւ ես Քրիստոսն
որդի Աստուծոյ կենդանւոյ»: Ոչ ճառեաց թէ դու ես ծնունդ որդի
անծնի, ի ժամանակի իրրեւ յայտնեաց նմա Հայր զեղեցիկ
դաւանութիւնն եւ ոչ զբո դանդաչական իմաստութիւնդ: Եւ եթէ
պատուիրան, ընդէ՞ր ոչ ասէր Ցիսուս. «երթայք մկրտեցէք» յա-
նուն անծնին եւ ծնելոյ, այլ «յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգ-
ւոյ սրբոյ»: Եւ արդ զբո բանդագուշական գիւտագ իմաստնագո՞յնս
քան զաւանդն անճառ խորհրդոյն համարիս: Եղծանե՞ս զաս-

167 Մատթ. իզ. 13:
175 Բ եւ հերձ. չիէ Ի:
183 Բ աբիստոտեղիականն:
188 Բ երեմիայ:
189 Բ բերանոյ

189 երեմ. ե. 28. «պակասեցին հաւատք եւ
բարձաւ ճշմարտութիւն ի բերանոց նոցա»:
191 Մատթ. ժզ. 16:
196 Մատթ. իզ. 19:

տուածականն եւ ի մէջ բերես զմարդկականն. բառնա՞ս զհա-
200 ւատան եւ դնես ի տեղւոջ զինդիրան:

25. Այլ երկի՛ր, թշնամի. Պետրո՛ս ունի զիւականն. քանզի
դաւանեաց թէ «դու ես Քրիստոս Որդի Աստուծոյ կենդանւոյ»,
ա՛ռ զիւականն: Նախ դաւանութիւնն եւ ապա աւա՛նդ փակա-
նացն: Զորս տեսանէ իւր նման դաւանականս, ասել թէ «դու ես
205 Քրիստոս որդի Աստուծոյ կենդանւոյ», նոցա բանայ զդրունս ար-
քայութեան. եւ զորս գտանէ հայհոյիչս, ասել զորդի արարած՝
նոցա փակէ՛ զդրունս:

26. «Երանի է քեզ, ասէ, Սիմոնի որդի Յովնանու, զի մար- 133 ա
մին եւ արիւն ոչ յայտնեաց քեզ, այլ Հայր իմ որ յերկինս». «եւ
210 տաց քեզ զիւականս արքայութեան երկնից»: Եթէ Հայր յայ-
նեաց, ապա Հաւր լուիցուք, զնոյն դաւանութիւնն դաւանել
եւ մի երթալ զհետ հերձուածողացն խորամանկութեան: Պետրոս
դաւանեաց զդեղեցիկ դաւանութիւնն եւ ա՛ռ յաւանդ զեկեղեցի
եւ զարքայութիւնն: Եւ որ ըստ նմին ոչ դաւանեցին, մերժեալք
215 յեկեղեցւոյ, տարագիրք ելեալ եւ յարքայութենէն զտանին:

27. Ոմանք մարտ եղեալ ընդ Որդւոյ կռուէին. եւ այլք մտեալ
ի ճակատ ընդ սուրբ Հոգւոյն մարանչէին. այլ ոչինչ է ուզուտ
եթէ զԲրիստոս ոք խոստովանիցի եւ զսուրբ Հոգին արհամար-
հիցէ: Զոր աւրինակ չէ լինչ ուզուտ, թէ զՀայր ոք խոստովանիցի
220 եւ զՈրդի արհամարհեաց: Խոստանան եւ Հրեայք զՀայր զիտել եւ
զՈրդի ուրանան. այլ ոչ կարեն հաստանել կենաց. ըստ այնմ թէ որ
ապստամբ լինի յՈրդւոյ, ոչ տեսցէ զկեանն յաւիտենից: Որ
Թերի հայիցի ի փառն Որդւոյ, չէ ընդունելի առ ի Հաւրէ:

28. Մխա զիր ճշմարտութեամբ, զի եւ բարեկամքն Յորդ
225 զԱստուածդ ոճ ածէին եւ զՅոր պատապարտէին. եւ Աստուած ո՛չ
ընկալաւ զիւր ջատագովն, այլ ասէ. «Ընդէ՞ր խաւեցայք չարու-
թիւն զՅորդի ծառայէ իմմէ»: Եւ եթէ գնոսա, որք զԱստուած
փառաւորէին եւ զՅոր պարտաւէին, ոչ ընկալաւ Աստուած, ո՞ր- 134 ա
չափ եւս առաւել որք զՈրդին անարգեն: Զի թէպէտ եւ զՀայր պա-
230 տուիրեն, ոչ ընդունի Աստուած. «որ զիս առեայ, առեայ եւ
զՀայրն իմ»: Եւ զոր աւրինակ ոչ ընդունի Հայր զիւր պատուիչն,
յորժամ զՈրդի անարգեացեն, նոյնպէս եւ ոչ Հայր եւ Որդի զան-
արդիչս սուրբ Հոգւոյն, թէպէտ եւ ինքեանք պատուեսցին:

202 Մատթ ժզ. 16, 19:
205 Մատթ. ժզ. 17, 19:
222 Յովհ. գ. 36:
227 համմտ. Յար. Ոթ. 8:
231 Յովհ. ժե. 23:

© National Library of Armenia

29. Եւ ուսանիմք յերանելի առաքելոյն Պաւղոսէ, գտեալ — որում հերձուածական յեփեսացւոց քաղաքն ծայրս արձակել, այլ չե՛ւ եւս տարածեալ — զոմանս մկրտեալս ասէ եթէ «զՀոգին սուրբ ընկալարուք ի հաւատալդ· ասեն եթէ բնաւ եւ լուաք՞ Հոգի սուրբ մեր չիք լուեալ»: Ապա ասասեալ՝ տայր պատասխանի. «Եւ յի՞նչ մկրտեցարուք»: Ուրասեացէ Պետրոս զեկեղեցի եւ մի՛ հերձուածողք. Պաւղոս եւ մի՛ հերետիկոսացն ժողովք:

30. Ուսա՞ւ չարանունն եւ վատն եւ վատչուերն. ուսա՞ւ սերմին հերձուածական, որում հեղձուցական. կորեաւ ճշմարտութիւնն առ ի չամպարշտաց. եւ չահեաց կալաւ Աբխատաեալական վարդապետութիւնն, սահմանս ամենայն մարդկան բնութեան. Թողեալ զճշմարիտ զգաւանութիւնն զՀաւր եւ զՈրդւոյ եւ զսուրբ Հոգւոյն. եւ զանձին եւ զծնեալ եւեթ ունին ի բերան: Եւ դու, ասեն, զի՞նչ ասես զՀայր: Ասեմ եւ ես Անձին, այլ ո՛չ որպէս դու անձին անուամբ աւտարութիւն ընդ Հայր եւ ընդ Որդի ի մէջ արկանես: Ասեմ անձին, քանզի ոչ յայլ ումեքէ ծնաւ, այլ ասեմ, թէ եւ ծնաւ զիւր ծնունդն, եւ ոչ որպէս դու դանդաչես, եթէ ոչ ինքն յումեքէ ծնաւ եւ ոչ * զայլ ոք յիւրմէ բնութենէն ծնաւ. եւ ամպարշտես զճշմարիտ ծնունդ Միածնին կոչել արարած եւ ոչ ծնունդ:

31. Ասեմ զԱդամ անձին, քանզի ոչ յումեքէ ծնաւ, այլ ստեղծաւ: Բազումք եւ այլ անձին. եւ ամենայն ինչ որ ոչ ծնեալ, անձին կոչի. եւ որ ինչ լինելոց իցէ եւ չիցէ լեալ: Որպիսի՞ ինչ. որպէս յարութիւն մեռելոց անձին եւ անարար գեռ է այժմ: Զի թէպէտ եւ լինելոց է, սակայն չեւ եւս լեալ է, եւ կոչի անձին. եւ անարար, որ ոչ է երբեք լեեալ եւ ոչ եւս այլ երբեք լինելոց է, որպէս եւ մարգարէքն բազում անձինս ասացին, եւ մանաւանդ Դանիէլ. «տեսանէի, ասէ, գազանք ելանէին ի ծովէ. եւ առաջինն գազանին էին կերպարանք իրրեւ ընծու եւ թեւք իրրեւ զարծուոյ»:

32. Եւ ո՞ւր ոք եւս գազան, որոյ մազիւք երկաթիք եւ առաւմունք պղնձիք: Եւ այս ամենայն ի տեսիլ ցուցաւ մարգարէին, որ ոչ երբեք լեեալ եւ ոչ այլ լինելոց է, բայց միայն զի անուանեցաւ. եւ է գազանն այն անձին: Կամ ո՞վ ոք եւս կանայս Թեւաւրս, զոր Զաքարիայն եւս. կամ ո՞վ ոք եւս լինձ թեւաւոր, զոր Զաքարիայն եւ Դանիէլն պատմեն: Կամ ո՞վ ոք եւս պատկեր յոսկւոյ եւ յարծաթոյ, ի պղնձոյ եւ յերկաթոյ, որպէս երա-

235 *ուրումն* փոխ. *սրոմն*:
239 Գործք ԺԲ· 2—3:
241 Բ ունի ջնջակէտով երկրորդ անունն (եւ վատն) եւ հն:
262 Դանիէլ Ը· 3—4:
263—265 հմմտ. Դան. Ը 20:
268 հմմտ. Զաք. Ե· 9:

նելին Դանիէլ եւս. եւ իւրաքանչիւր այս ամենայն անձինք են, քանզի ոչ երբեք ծնան, եւ ոչ ծնանելոց են, բայց միայն ի տեսլեան երեւալ գրեցան:

33. Եւ արդ մի մեծ ինչ չնորհ Հաւր զան * ծինն անուն կարծիցես համարել, ուր եւ այլ բազում անձինք կոչին: Այլ գիտեմ զի նախորին է բանս. զի հերձուածողացն խորամանկութիւնն յանդիմանէ, հարկ եղեւ յայսպիսի միտս հնարել մատանել: Կոչի անձին եւ մարդ որ ոչ ծնեալ իցէ. եւ եթէ ասիցես զի՞որ կոչի ծնեալն չծնեալ. ես ցուցանեմ մարդ չծնեալ, բայց միայն անուանեալ:

34. Աւ կենարարն վասն Յուդայի մատնչի. «Վա՛յ այնմ մարդոյն յորմէ ձեռս Որդի մարդոյ մատնիցի. լաւ էր նմա թէ չէր ծնեալ». Եւ եթէ չէր ծնեալ զի՞նչ լաւ լինէր նմա կամ զի՞նչ վնաս. Եւ Թէպէտ եւ չէր ծնեալ, սակայն անուանեցաւ. Եւ Սաղմոն երանէ զմարդ չծնեալ. եւ եթէ չիցէ ծնեալ, զի՞որ երանիցի: Տեսանե՞ս զի եւ զչծնեալսն եւ զչստեղծեալս անձին կոչեաց գիրք. երանեն զի յայս լիցի եթէ անձինն անուն ոչ զէութիւնն Աստուծոյ բնութեանն նշանակէ բսա քումբ կարծելոյն. եւ ոչ ի պատիւ ինչ աւելի է Հաւր, քանզի եւ այլ բազում անձինք անուանէին. եւ ասացուք ի դէպ ժամանակի զխորամանկացն թէ «պատմեսցեն ինձ անաւրէնք զխորհուրդս, այլ ոչ իրրեւ զաւրէնս քո»:

35. Զպետրոսի բարբառն ընկալ· «Դու ես, ասէ, Քրիստոս, որդի Աստուծոյ կենդանւոյ»: Զպաւղոսի վարդապետութիւնն. «Քրիստոս, ասէ, ըստ մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենայնի Աստուած աւրհնեալ յաւիտեանս»: Զսուրբ Հոգին փառաւորեա, զոր աստուածաչունչ գիրք Աստուած անուանեն *: Եթէ կամիցին թշնամիքն եւ եթէ ոչ՝ վկայեսցէ ամին եւ Պաւղոս ասելովք. «ոչ գիտէք զի տաճար Աստուծոյ էք. եւ ո՞վ իցէ բնակեալ ի ձեզ»: Կամ թէ չիցէ՞ լուեալ ի Պետրոսէ, որ ասացն ցԱնանիա. «Ընդէ՞ր եղից սատանայ զսիրտ քո տալ քեզ Հոգւոյն սրբոյ». եւ անդէն առ նմին ասէ, եթէ «ոչ ստեցեր մարդկան այլ Աստուծոյ»:

36. Այլ ասեն մոլորեալքն, եթէ ոչ զՀոգին կոչեաց անդ Աստուած: Այլ քանզի Հոգին յԱստուծոյ առաքի, «որ անարգէ, ասէ, զՀոգին, զԱստուած առաքիչ Հոգւոյն անարգէ»: Անզգամ եւ անմիտ, քանզի այլ ինչ ոչ անուն վայելէ կամակորացն, բայց միայն անզգամ անուն, ըստ այնմ եթէ «ասաց անզգամն ի սրտի իւրում թէ

270—275 Բ հաես:
280 Ղուկ· ԻԲ· 22:
289 Սաղմ· ՃԺԵ· 85:
291 Մատթ· ԻԶ· 11:
292 Հռոմ· Թ· 5:
296 Ա· կորն· Գ· 16:
297 Բ զանանիայ:
298—305 Գործք Ե· 3:
302 Մարկ· Գ· 29:

© National Library of Armenia

չիք Աստուած»: Ոչ այնպէս ասաց որպէս զուզ կարծես. զի եթէ թշնամանք Հոգւոյն յԱստուած յառաքիչ Հոգւոյն ընթանային, պարտ էր ասել, եթէ ոչ սահեցեր Հոգւոյն, այլ Աստուծոյ: Այլ զի յայտ արասցէ, եթէ զՀոգին Աստուծոյ կոչեաց, ասէ. «Ոչ սահեցեր մարդկան, այլ Աստուծոյ»:

37. Եւ քանզի անկաւ ի բուռն ճառ Հոգւոյն, ասասցուք ի փառս Հոգւոյն եւ ի մերոց անձանցս ի հաստատութիւն եւ ի զգուշութիւն: Զի զոր աւրինակ ասելովն Յովայ, եթէ «որպէս Տեառն կամք եղեն», զամենակալ իշխանութիւնն յայտ արար: Նոյնպէս եւ առաքեալքն ասելով թէ «կամ եղեւ Հոգւոյն սրբոյ», զամենայն հրաման իշխանութեանն յայտ արարին: Եւ եթէ հնազանդիցէ, պիտ՞ըդ որ ինչ կամ Հոգւոյն լինէր, զայն ասացր հրաման:

38. Ո՞չ ապաքէն զինչ կամ թագաւորին էիցէ, զայն ասէ հրաման, եւ ոչ որպէս իշխանքն, իւր հնազանդ կամիցին: «Որպէս Տեառն կամք եղեն». այնպէս ասէր Յոր. «Կամ եղեւ եւ Հոգւոյն սրբոյ» ասեն առաքեալքն. եւ միով բանիւ զհանգիտապատիւ իշխանութիւնն յայտ արարին. քանզի առանց բաժանելոյ են միով արքայութեանն: Այլ գոանէ խարդախութիւն հերձուածողացն պատճառս, սողեալ մտանել:

39. Իսկ ասելով առաքելոյ «կամ եղեւ Հոգւոյն սրբոյ եւ մեզ». Աստուծոյ իշխանութեան հաղորդ գոանիցին եւ առաքեալքն: Աստուցուք եւ առ այս, զի մի յանփորձ եւ ի յանկիրթ միտս արկանիցեն զթոյնս իւրեանց ապստամբութեանն: Քանզի այսպիսի մեղմեխանաւք խաբեն եւ պատրեն զոգիս. մի ինչ, ասեն, զժուարիր, եղբայր, ընդ այս բանս. իրրեւ զեղբայր կոչեն, իրրեւ զքրիստոնեայ ի միջոյ բառնան:

40. Մի ինչ պարմանաբ ընդ ասելն առաքելոյ, եթէ «կամ եղեւ Հոգւոյն սրբոյ», քանզի եւ պանճանց ասեն «կամ եղեւ մեզ»: Մի թէ եւ առաքեա՞լքն ստուած իցեն, կամ զԱստուծոյ իշխանութի՞ւնն ունիցին: Եւ յորժամ զայսպիսի բանս ի մոլորելոցն լսիցեմք, անդստին ի սուրբ Հոգւոյն հանգուք նեաս արձակել անդրէն ընդդէմ. ըստ այնմ եթէ «նեաք հզաւրի սրեալ են ի սիրտ թշնամեաց թագաւորի»:

41. Եւ արդ զի՞նչ իցէ ասել, զի եթէ յարեալն առաքելոցն ի

305 Սաղմ. ԺԳ. 1. Ծբ. 1:
309 Գործ. ե. 3:
313, 320 Ցոբ Ա. 22. «որպէս տեառն հաճոյ թուեցաւ»:
314, 320 Գործ. ժե. 28. «հաճոյ թուեցաւ Հոգւոյն սրբոյ»:
316 բ Հոգւոյն:
317 բ տա:
324, 332 Գործ ժե 28:
337 Սաղմ. ՃԴ. 6:
338, 340, 353 բ յարեալն իմացիր յարեւն:

Հոգին սուրբ կամելոյն, նուազեցուցանիցէ՞ զփառս Հոգւոյն, 139
ապա եւ յարեալն* Մուսիսի յԱստուած նուազեցուցանէ զփառս Աստուծոյ. քանզի ասէ «հաւատաց ժողովուրդն յԱստուած եւ ի Մովսէս»: Եւ այլ միւս եւս նեաս արձակեացուք ընդդէմ թշնամեացն, զի եթէ կամել առաքելոցն նուազեցուցանիցէ զպատիւ սուրբ Հոգւոյն, ապա եւ զԱստուծոյ պատիւն նուազեցուցանէ եւ Սամուէլ մատուակաց. քանզի գրեալ է, եթէ «երկեաւ ամենայն ժողովուրդն ի Տեառնէ եւ ի Սամուէլէ»:

42. Դարձեալ երրորդ նեաս ձգեացուք ընդդէմ ամպարշտացն. զի եթէ նուազեցուցանիցէ զսուրբ Հոգւոյն պատիւ եւ զաստուածային իշխանութիւնն կամակից լինել առաքելոցն, ապա նուազեցուցանէ եւ զեղէոնէն մատուակաց զԱստուծոյ պատիւն. քանզի գրեալ է, թէ աղաղակեաց ամենայն ժողովուրդն, թէ «պատերազմ Տեառն եւ Գեդէոնի»:

43. Եւ արդ զոր աւրինակ յարեալն Մովսէսի եւ Սամուէլի եւ Գեդէոնէլի ոչ իբրեւ հանգիտապատիւ պատիւ լինի նոցա ընդ Աստուծոյ, այլ իբրեւ զպաստաւորս եւ զմարգարէս եւ զաւրավարս պատուեցան յԱստուծոյ, իբրեւ զծառայս մտերիմս: Նոյնպէս եւ առաքեալքն իբրեւ զքարոզս աւետարանին՝ եղեն կամակից Հոգւոյն սրբոյ:

44. Եւ արդ ծանիր զիշխանութիւնն եւ մի՛ թշնամանեացես զսուրբ Հոգւոյն պատիւ: Ծանիր զսուրբ երրորդութեանն իշխանութիւն եւ զաստուածապատում զաստուածաճառութիւն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյ սրբոյ. այս է անարատ բնութիւն, ճշմարիտ փառք, անբաժանականն արքայութիւն, անանցական պատիւ, անքակ յոյս, անհաս էութիւն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյ սրբոյ, որում փառք եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն: 140

Հրտ. Հ. Ն. Ակինեան

342 Ելք ԺԴ. 31:
346 Ա. Թագ. ԺԲ. 19:
352 Գաւառս. Կ. 18, 20:

© National Library of Armenia